

Sygn. akt IV CSK 591/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 kwietnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. I.

przeciwko „M. T.” Spółce Akcyjnej w Ł.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 12 kwietnia 2013 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 24 lipca 2012 r., **oddala skargę kasacyjną;**

- 1) zasądza od powoda na rzecz strony pozwanej kwotę 1.800 (tysiąc osiemset) zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód – M. I. wniósł o zasądzenie od „M. T.” Spółki Akcyjnej kwoty 101.216,38 zł z ustawowymi odsetkami jako odszkodowania za szkodę wyrządzoną mu przez wypowiedzenie umowy najmu lokalu użytkowego po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej powodowej Spółki.

Pozwany - „M. T.” Spółka Akcyjna wniósł o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 23 stycznia 2012 r. Sąd Okręgowy w L. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 101.216,38 zł z ustawowymi odsetkami od 28 września 2011 r. oraz 8.728 zł tytułem kosztów procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, że na podstawie umowy z 3 czerwca 2008 r. pozwany wynajął od powoda na 10 lat lokal nr 12, położony w centralnej części Galerii P. w K. Pozwany zobowiązał się płacić czynsz w wysokości określonej w § 7 umowy. Na początku 2009 r. pozwany objął ten lokal we władanie.

Postanowieniem z 10 sierpnia 2009 r. Sąd Rejonowy w Ł. ogłosił upadłość pozwanego obejmującą likwidację jego majątku, a oświadczeniem z 2 października 2009 r. Syndyk masy upadłości pozwanego wypowiedział umowę najmu z 3 czerwca 2008 r. ze skutkiem na 31 stycznia 2010 r.

Wierzytelność powoda obejmująca niezapłacone opłaty czynszowe za okres do dnia ogłoszenia upadłości została przez powoda zgłoszona do masy upadłości pismem z 2 listopada 2009 r. i uznana w całości.

Postanowieniem z 22 stycznia 2010 r. sąd zmienił sposób prowadzenia upadłości pozwanego z postępowania obejmującego likwidację jego majątku na postępowanie z możliwością zawarcia układu.

Pismem z 24 sierpnia 2010 r. powód zgłosił w postępowaniu upadłościowym pozwanego swoją wierzytelność w kwocie 65.155,68 zł.

Postanowieniem z 22 października 2010 r. Sąd Rejonowy zatwierdził układ zawarty przez „M. T.” Spółkę Akcyjną w upadłości układowej w . z wierzycielami na zgromadzeniu wierzycieli 29 września 2010 r.

Prawomocnym postanowieniem z 8 listopada 2010 r. Sąd Rejonowy stwierdził z urzędu zakończenie postępowania upadłościowego pozwanego. Postanowieniem z 18 listopada 2010 r. sędzia komisarz umorzył postępowanie w sprawie zgłoszenia wierzytelności powoda z sierpnia 2010 r.

Umową z 22 grudnia 2010 r. powód sprzedał nieruchomości obejmującą budynek Galerii P. w K. Powód wyliczył szkodę poniesioną na skutek rozwiązania przez syndyka umowy najmu z 3 czerwca 2008 r. i 11 marca 2011 r. wezwał pozwanego do jej zapłaty w terminie do 15 kwietnia 2011 r.

Sąd Okręgowy uznał stan faktyczny za w większości niesporny, a skoro pozwany w odpowiedzi na pozew nie kwestionował okoliczności dotyczących rozwiązania z nim umowy najmu i wyliczenia szkody, to jego późniejsze wnioski dowodowe dotyczące tych okoliczności pominął (art. 479¹⁴ k.p.c.).

Sąd Okręgowy przytoczył brzmienie art. 110 ust. 5, art. 117 i art. 372 ust. 1 p.u.n. i stwierdził, że charakter wierzytelności powoda dochodzonej w niniejszej sprawie wskazuje na to, że powstała ona po ogłoszeniu upadłości pozwanego. Zasadą jest, że układem objęte są wszystkie wierzytelności określone w ustawie, choćby nawet nie były umieszczone na liście wierzytelności, ale – zgodnie z art. 272 ust. 1 p.u.n. – wierzytelności powstałe przed dniem ogłoszenia upadłości dłużnika. Wierzytelność dochodzona przez powoda nie jest zatem objęta układem i powód może jej dochodzić od upadłego w pełnej wysokości, co – zdaniem Sądu Okręgowego – znajduje potwierdzenie w poglądzie wyrażonym przez Sąd Najwyższy w wyroku z 21 października 1998 r., II CKN 12/98, Lex nr 35073.

Występując 30 grudnia 2009 r. o zmianę sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego i składając propozycje układowe upadły powinien uwzględnić ryzyko roszczeń powstających z powodu czynności syndyka z art. 110 ust 3 p.u.n., a po zmianie sposobu prowadzenia postępowania strony nie uchyliły skutków wypowiedzenia umowy najmu. Powód nie mógł zgłosić szkody w postępowaniu upadłościowym przed zmianą sposobu prowadzenia postępowania, skoro zaczął ją ponosić od 1 lutego 2010 r. Zmiana sposobu prowadzenia upadłości na postępowanie z możliwością zawarcia układu i doprowadzenie do jego zawarcia spowodowały, że roszczenie powoda nie mogło być zaspokojone w postępowaniu upadłościowym. Nie zmieniło to jednak sytuacji powoda, a wyrównania poniesionej szkody może on zatem dochodzić na zasadach ogólnych. Nie ma znaczenia, czy brał udział w głosowaniu nad układem.

Szkodą powoda jest utracony przez niego czynsz za lokal nr 12 w wysokości przysługującej mu od pozwanej za okres od lutego do grudnia 2010 r. Szko

obejmuje również utracony przez niego czynsz za lokal nr 11 w wysokości przysługującej mu od P. Poland Spółkę z o.o. w P. za okres od 16 marca do grudnia 2010 r. Kwoty te należało pomniejszyć o sumy otrzymane od nowych najemców i tak też powód obliczył szkodę. Kapitalizacja odsetek należnych powodowi za okres od 16 kwietnia do 25 września 2011 r. miała podstawę w art. 455 k.c.

Wyrokiem z 24 lipca 2012 r., wydanym w uwzględnieniu apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu Okręgowego z 23 stycznia 2012 r. w ten sposób, że powództwo oddalił i zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwoty 3.617 zł i 7.511 zł tytułem kosztów postępowania za obie instancje.

Sąd Apelacyjny zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i uzupełniająco przeprowadził dowód z postanowienia sędziego komisarza Sądu Rejonowego z 18 listopada 2010 r. oraz postanowienia tego Sądu z 10 sierpnia 2009 r. w sprawie ogłoszenia upadłości pozwanego oraz pisma powoda w przedmiocie zgłoszenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym.

Sąd Apelacyjny uznał za błędny pogląd Sądu Okręgowego, że roszczenie odszkodowawcze powoda powstało po upływie terminu wypowiedzenia umowy najmu przez syndyka, a zatem 31 stycznia 2010 r. Zdaniem tego Sądu art. 110 ust. 3 p.u.n. ma charakter wyjątkowy w takim znaczeniu, że stwarza syndykowi szczególną podstawę prawną do wypowiedzenia umowy, której rozwiązanie inaczej nie byłoby możliwe. Możliwość ta jest podyktowana względem na potrzebę ochrony wierzycieli upadłościowych (interes masy upadłości). W wypadku wypowiedzenia przez syndyka umowy najmu lub dzierżawy, i tylko wówczas, na podstawie art. 110 ust. 5 p.u.n. wynajmujący lub wdzierżawiający może dochodzić w postępowaniu upadłościowym odszkodowania z powodu jej rozwiązania przed terminem, z ograniczeniem odpowiedzialności do okresu nie dłuższego niż dwa lata licząc od daty wygaśnięcia umowy wskutek wypowiedzenia.

Roszczenie odszkodowawcze wynajmującego przewidziane przez art. 110 ust. 5 p.u.n. powstaje w momencie skutecznego wypowiedzenia umowy najmu przez syndyka, a wdzierżawiający może je dochodzić w postępowaniu upadłościowym. Przepis ten ma znaczenie wyjątkowe także dlatego, że rozszerza katalog wierzytelności, które mogą być objęte układem, chociaż wierzytelność

odszkodowawcza przewidziana nim powstaje po ogłoszeniu upadłości. Skoro bowiem ta wierzytelność odszkodowawcza nie może powstać przed ogłoszeniem upadłości, a z mocy tego samego przepisu podlega zaspokojeniu w postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego, to tym bardziej podlega zaspokojeniu w postępowaniu upadłościowym w przypadku przekształcenia takiego postępowania w postępowanie upadłościowe z możliwością zawarcia układu.

Syndyk masy upadłości 2 października 2009 r. wypowiedział pozwanemu umowę najmu i od tej daty pozwany miał możliwość zgłoszenia wierzytelności odszkodowawczej na podstawie art. 110 ust. 3 i 5 p.u.n. w postępowaniu upadłościowym. Powód mógł zgłosić wierzytelność o zapłatę odszkodowania z art. 110 ust. 5 p.u.n. jednocześnie z wierzytelnością o zapłatę opłat czynszowych powstałych przed ogłoszeniem upadłości. Zgłoszenie takie zostało dokonane przez powoda 2 listopada 2009 r., a zatem miesiąc po wypowiedzeniu umowy najmu przez Syndyka. Szkoda wynikająca z wcześniejszego niż przewidywała umowa wypowiedzenia najmu ogranicza się do utraconych korzyści (*lucrum cessans*) w rozumieniu art. 361 § 2 k.c., które wynajmujący by uzyskał, gdyby nie została ogłoszona upadłość najemcy i gdyby nie doszło do wypowiedzenia umowy przez syndyka. Jej wysokość jest możliwa do określenia już w momencie wypowiedzenia umowy przez syndyka, co nie oznacza, że w postępowaniu upadłościowym należy ją przyjąć w zgłoszonej wysokości. Nie ma przeszkód natury prawnej i faktycznej, które uniemożliwiałyby wynajmującemu zgłoszenie roszczenia odszkodowawczego przewidzianego w art. 110 ust. 5 p.u.n. w postępowaniu upadłościowym. Konsekwencje zaniedbań wynajmującego w związku z niezgłoszeniem, bądź spóźnionym zgłoszeniem roszczenia odszkodowawczego w postępowaniu upadłościowym, nie mogą być przerzucane na upadłego i stawiać wynajmującego w pozycji uprzywilejowanej w stosunku do innych wierzycieli, których wierzytelności są zaspokajane w postępowaniu upadłościowym - poprzez zawarcie układu.

Powód zgłosił swoje roszczenie odszkodowawcze dopiero 24 sierpnia 2010 r., w związku z czym postępowanie upadłościowe dotyczące tej wierzytelności zostało umorzone na podstawie art. 252 ust. 3 p.u.n. Uchybienie przez wierzyciela terminowi zgłoszenia wierzytelności nie pozbawia go prawa udziału w postępowaniu, lecz powoduje, że czynności dokonane wcześniej są wobec niego

skuteczne i nie mogą być w żadnym trybie kwestionowane. Z mocy art. 117 p.u.n. w razie zmiany sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego z postępowania obejmującego likwidację majątku upadłego na postępowanie z możliwością zawarcia układu, skutki prawne ogłoszenia upadłości oraz czynności przewidzianych w art. 97-115 p.u.n. pozostają w mocy. Zmiana sposobu prowadzenia postępowania nie zmienia zatem statusu wierzytelności wynajmującego z tytułu odszkodowania przewidzianego w art. 110 ust. 5 p.u.n. Układ wiąże także takiego wierzyciela, którego wierzytelność nie została umieszczona na liście wierzytelności, mimo że nad nim nie głosował (art. 290 ust. 1 p.u.n.). Układ zawarty przez pozwanego z wierzycielami, zatwierdzony przez Sąd Rejonowy postanowieniem z 22 października 2010 r. wiąże zatem strony niniejszego procesu w zakresie, w jakim dokonuje restrukturyzacji wierzytelności odszkodowawczej powoda wobec pozwanego wynikającej z art. 110 ust. 5 p.u.n. Z postanowienia Sądu Rejonowego w przedmiocie podziału wierzycieli ze względu na kategorie wynika, że wierzytelność odszkodowawcza powoda zakwalifikowana została do VII grupy. Zgodnie zaś z układem zatwierdzonym przez ten Sąd odszkodowania przewidziane w grupie VII zostały umorzone w całości. Ta okoliczność zadecydowała o oddaleniu powództwa.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego z 24 lipca 2012 r. powód zarzucił, że orzeczenie to zapadło z naruszeniem prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), to jest: - art. 110 ust. 5 p.u.n. w zw. z art. 272 ust. 1 p.u.n. poprzez ich niewłaściwą wykładnię polegającą na przyjęciu, że wierzytelność odszkodowawcza, o której mowa w art. 110 ust. 5 p.u.n. może być objęta układem, chociaż powstała po ogłoszeniu upadłości pozwanego; - art. 290 ust. 1 w zw. z art. 272 ust. 1 i art. 110 ust. 5 p.u.n. przez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, iż układ wiąże powoda w zakresie wierzytelności odszkodowawczej wynikającej z art. 110 ust. 5 p.u.n.; - art. 117 w zw. z art. 110 ust. 5 i art. 272 ust. 1 p.u.n. przez ich niewłaściwą wykładnię polegającą na przyjęciu, iż wierzytelność odszkodowawcza, o której mowa w art. 110 ust. 5 p.u.n. po zmianie trybu postępowania upadłościowego z likwidacyjnego na postępowanie z możliwością zawarcia układu, powinna być nadal dochodzona w postępowaniu upadłościowym i podlegać postanowieniom układu; - art. 372 ust. 1 w zw. z art. 110 ust. 5 p.u.n. przez ich

niewłaściwe niezastosowanie do wierzytelności odszkodowawczej dochodzonej pozwem; - art. 110 ust. 5 w zw. z art. 110 ust. 3 p.u.n. i art. 471 k.c. i w zw. z art. 361 § 1 i 2 k.c. przez jego niewłaściwą wykładnię polegającą na przyjęciu, że wierzytelność odszkodowawcza wynajmującego, o której mowa w tym przepisie powstaje już w dacie złożenia przez syndyka masy upadłości oświadczenia o wypowiedzeniu umowy najmu.

Powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania względnie o jego uchylenie i oddalenie apelacji pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego.

Pozwany wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wbrew zarzutom skarżącego, Sąd Apelacyjny trafnie zidentyfikował charakter roszczenia, dla którego podstawą jest art. 110 ust. 5 p.u.n., prawidłowo też oznaczył skutki zmiany sposobu prowadzenia upadłości dłużnika z likwidacyjnej na układową oraz skutki zawarcia układu dłużnika z wierzycielami dla bytu wierzytelności o zapłatę odszkodowania, dla którego podstawą jest art. 110 ust. 5 p.u.n.

Przepis art. 110 ust. 5 p.u.n. przyznaje wynajmującemu roszczenie o odszkodowanie z powodu rozwiązania najmu lub dzierżawy przed terminem przewidzianym w umowie. Przyznane syndykowi masy upadłości w art. 110 ust. 3 p.u.n. uprawnienie do wypowiedzenia umowy najmu zawartej na czas oznaczony ma charakter wyjątkowy, gdyż – co do zasady – taka umowa nie podlega rozwiązaniu przed upływem terminu, na który została zawarta.

Trafnie zauważył skarżący, że roszczenie, dla którego podstawą jest art. 110 ust. 5 p.u.n. powstaje nie przed ogłoszeniem upadłości, lecz po jej ogłoszeniu, i to o ile syndyk złoży wynajmującemu oświadczenie o wypowiedzeniu umowy najmu. Na mocy wyraźnego zastrzeżenia ustawodawcy roszczenie to ma być jednak dochodzone w postępowaniu upadłościowym, a nie poza tym postępowaniem. Zastrzeżenie to oznacza także, że ustawodawca poddał to roszczenie i zasady jego dochodzenia rygorom postępowania upadłościowego.

Roszczenie zmierzające do naprawienia szkody wyrządzonej wynajmującemu w związku z wypowiedzeniem umowy najmu zawartej na czas

oznaczony dotyczy dochodów z najmu, których wynajmujący nie osiągnie, a z woli ustawodawcy przysługuje za okres nie dłuższy niż dwa lata. Skoro roszczenie to ma być dochodzone w postępowaniu upadłościowym, to powinno być oszacowane co do wysokości i zgłoszone wtedy, gdy syndyk tworzy listę wierzytelności podlegających zaspokojeniu z masy upadłości. Wierzytelność powoda, gdyby została zgłoszona syndykowi w postępowaniu upadłościowym, to podlegałaby zaspokojeniu w kategorii IV (art. 342 p.u.n.).

Zgodnie z art. 117 p.u.n. w razie zmiany sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego z postępowania obejmującego likwidację majątku upadłego na postępowanie z możliwością zawarcia układu, pozostają w mocy skutki prawne ogłoszenia upadłości oraz oświadczeń złożonych przez syndyka, w tym i oświadczeń złożonych na podstawie art. 110 ust. 3 p.u.n. Za zgodą stron skutki tych oświadczeń mogą być jednak uchylone. Na mocy art. 372 ust. 1 p.u.n. zmiany stosunków prawnych dokonane na podstawie przepisów ustawy obowiązują upadłego i drugą stronę również po umorzeniu lub zakończeniu postępowania upadłościowego, chyba że przepisy odrębnej ustawy stanowią inaczej. Sąd Apelacyjny nie naruszył zacytowanych przepisów przez wydanie zaskarżonego orzeczenia, bo i on przyjął, że oświadczenie o wypowiedzeniu umowy najmu złożone powodowi przez syndyka masy upadłości pozwanego pozostało skuteczne, mimo wydania postanowienia o zmianie sposobu prowadzenia upadłości pozwanego.

Trafnie Sąd Apelacyjny dostrzegł, że przekształcenie postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku upadłego w postępowanie z możliwością zawarcia układu, prowadzące w konsekwencji do zawarcia układu, przenosi ciężar postępowania upadłościowego w kierunku uwzględniającym w większym stopniu interesy upadłego. W postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego dominuje wzgląd na interes wierzycieli, gdyż z założenia zakończenie postępowania upadłościowego oznacza likwidację upadłego. Natomiast istotę układu stanowi nie jego likwidacja, lecz restrukturyzacja jego zobowiązań. Może ona polegać w szczególności na ich redukcji, rozłożeniu na raty, czy odroczeniu terminu zapłaty.

Przyjęcie układu i jego zatwierdzenie nie kreuje nowych wierzytelności, lecz

powoduje takie ich ograniczenie, jakie wydaje się dostateczne dla stworzenia dłużnikowi warunków do choćby częściowego zaspokojenia wierzycieli i uzdrowienia sytuacji ekonomicznej w celu kontynuowania przez niego działalności, w warunkach zagrożenia upadłością likwidacyjną. Układ może przewidywać także zaspokojenie wierzycieli w inny sposób niż przez spełnienie przez dłużnika świadczenia odpowiadającego treści jego zobowiązania wobec nich. Zatwierdzony układ, na mocy art. 290 ust. 1 p.u.n. oddziałuje w przyjęty w nim sposób nie tylko na wierzytelności zgłoszone w postępowaniu upadłościowym z możliwością zawarcia układu i wciągnięte na listę, lecz na wszystkie wierzytelności w stosunku do dłużnika istniejące w dniu ogłoszenia upadłości (art. 272 p.u.n.).

Stosunki między wierzycielami i upadłym ukształtowane przyjętym i zatwierdzonym układem utrwalają się nie z chwilą przyjęcia i zatwierdzenia układu, lecz dopiero po wykonaniu układu w sposób dobrowolny lub po wyegzekwowaniu objętych nim należności, co podlega stwierdzeniu przez sąd (art. 299 p.u.n.). Przyjęty i zatwierdzony układ, o ile nie jest przez dłużnika wykonywany albo jest oczywiste, że nie będzie wykonywany, podlega uchyleniu przez sąd (art. 302 p.u.n.). Skutki uchylenia układu reguluje art. 304 i 305 p.u.n. Z przepisów tych wynika, że w postępowaniu upadłościowym podjętym w związku z uchyleniem układu dotychczasowi wierzyciele dochodzą wierzytelności w pierwotnej wysokości, a odsetki od tych wierzytelności nalicza się do dnia uprawomocnienia się postanowienia o uchyleniu układu. Sumy wypłacone wierzycielom na podstawie układu zalicza się wówczas na poczet ich wierzytelności.

W świetle zacytowanej regulacji trzeba stwierdzić, że przyjęcie i zatwierdzenie układu nie ma wpływu na samo istnienie objętej nim wierzytelności, lecz wyznacza granice jej egzekwowalności lub inne sposoby zaspokojenia,

obowiązujące tak długo, jak długo zatwierdzony układ wiąże oraz pod warunkiem, że zostanie wykonany. Uchylenie układu uchyla powyższe skutki jego zawarcia i sprawia, że objęta nim wierzytelność staje się wierzytelnością egzekwowalną w jej pierwotnej wysokości lub też podlegającą zaspokojeniu w sposób zgodny z treścią pierwotnego zobowiązania dłużnika.

Skoro postępowanie upadłościowe obejmujące likwidację majątku pozwanego zostało przekształcone w postępowanie upadłościowe z możliwością zawarcia układu i ostatecznie zostało zakończone jego układem z wierzycielami, to roszczenie odszkodowawcze powoda podlegało regułom ustalonym w układzie dłużnika z wierzycielami. Sąd stwierdził wykonanie tego układu, a wierzytelności nim objęte, mieszczące się w kategorii VII, tak samo jak wierzytelność powoda dochodzona w niniejszej sprawie, podlegały umorzeniu.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oraz – co do kosztów – art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. i § 12 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1349, ze zm.), Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.